

najhujšim nasprotnikom prosvete, klerikalcem, v roke. To bi bila velika nesreča za Avstrijo. Mladočehi imajo svoj obstanek zahvaliti jedino le novi šoli. Ko bi te ne bilo, bi tudi Mladočehi ne prišli nikdar na pozorišče. In češki učitelji, ki dobro poznajo naklepe klerikalcev, so se takoj odločno uprli Ebenhochovemu predlogu. Zadnje dni je o tem razpravljalo Praško učiteljsko društvo „Komensky“. Soglasno se je vsprejela resolucija, v kateri se učitelji izrekajo zoper tako preosnovno šole, ker bi se s tem znižal nivo splošne omike. V tem smislu se morajo ganiti tudi vsa slovenska učiteljska društva*). Pa ne le „Zaveza“ in vsa okrajna učiteljska društva, ampak tudi napredni in zavedni občinski zastopi in vsa inteligenca slovenska mora stopiti s prošnjo pred državni zbor za odvrnitev te nesreče. Odpor morajo zanesti okrajna učiteljska društva po svojih članih med ljudstvo, saj ga gotovo ni na vsem Slovenskem kraja, kjer bi se ne dobil zaveden mož, da bi ne podpisal take prošnje. Sl. direktorij „Zaveze“ pa prosimo, da spravi stvar čim prej v pravi tir ter pozivlje vsa okrajna učiteljska društva na delo — v blagor našega stanu in avstrijskih narodov.

Beseda slovenskemu učiteljstvu.

(Dopis z Goriškega.)

Ebenhochov šolski predlog mora predramiti tudi še tako mlačnega ali nezavednega učitelja, da prevdari, kakošne namene imajo klerikalci z učiteljstvom. Po tem predlogu bi imeli naši nasprotniki vedno in povsod odločevalno besedo. Učitelj, jedini strokovnjak v ljudskošolskih zadevah, bi bil samo tovarno živinče, ki bi vleklo šolski voz naprej, kadar in kakor bi ga nasprotniki prosvete in napredka naložili. On bi nikjer ne imel veljavne besede, ko bi se govorilo o šoli in njeni uredbi; bil bi samo šolski hlapec.

Klerikalci hočejo imeti gospodovalno besedo pri odgoji mladine; ta jim pa ne tiče. Pri šoli imajo odločevati stariši, davkoplačevalci in strokovno izučeni učitelji. Klerikalnim voditeljem, ki ne poznajo družinskih težav in nadlog, ki ne vedo, koliko morajo stariši trpeti za svoje otroke, ne tiče nikakošen upliv na šolo. — Klerikalci se oglašajo kot zastopniki starišev in šolske mladine, ne da bi imeli za to pravico. Prihodnjost mladine imajo odločevati stariši; ti pa ne potrebujejo nikakoršnjih varuhov, posebno takih ne, ki hočejo že mladino napojiti s srednjeveškim fanatizmom, ki nam hočejo torej ljudsko šolo pokvariti. Da, pokvariti! Ti šolski „osrečevalci“ (?) hočejo iz-

*) Odbor „Slov. učit. društva“ je že potrebno ukrenil.

Uredn.

bacniti iz ljudske šole realije ter jej pustiti skoraj samo abstraktne predmete; izročati hočejo kolikor mogoče kmalu šolsko mladino kapitalističnim izkoriščevalcem. — Realije delajo šolo mično. Otrok opazuje reči, se vadi o njih pravilno misliti, govoriti in pisati ter spoznavati vsemogočnost Stvarnikovo. Če se nam učiteljem odvzamejo realije iz šole, treba je nemudoma vpeljati v šolo palico.

Nasprotniki naši hočejo govoriti o šoli, pa so preošabni, da bi pozvedeli, kaj se je do sedaj v njej učilo na podlagi državnih in deželnih šolskih postav. Oni ne vedo, ali pa nočejo vedeti, da se je že do sedaj učilo v ljudskih šolah samo najpotrebnejše in najvažnejše iz realij in da bi bilo drugače učiti sploh nemogoče pri toliki obilici tvarine.

Človeški duh ima razne potrebe, katerim je treba ustreči, ako hočemo, da doseže kolikor mogoče visoko stopinjo. Otroku moramo podati potrebne znanosti in vzbuditi ter ojačiti v njem duševne moči, da postane značajan in pošten človek ter koristen ud človeške družbe.

Ker je v Avstriji več veroizpovedanj in narodnostij, in če hočemo v slogi in miru živeti med sabo v blagor naše Avstrije, zato ne smemo nikogar zaničevati in preganjati ter mu kratiti državljske pravice, če ni naše vere ali naše narodnosti. Boriti se smemo le s tistim, kdor bi nam hotel s silo vzeti ali kratiti naše verske in narodne pravice.

Zgodovinska resnica je, da je verski separatizem provzročil človeštvu že brezmejno gorjé. Katoličani in protestantje so se med seboj klali 30 let in podivjali, predno se je razglasila med njimi verska svoboda. In gromade! In ječe! Koliko bi znale one povedati, da prinaša verska nestrpnost brez števila nadlog in nesreč. Prav take nesreče nam prinaša tudi narodna nestrpnost. Čemu naj bi se otrokom verskih manjšin zapirale ljudske šole? Saj plačujejo njih stariši davke kakor mi, v denarju, delu in s krvjo, če je treba.

In učiteljstvo? Naj li drži roke križem v tako resnih časih ter fatalistično čaka, da mu bodo klerikalci gospodarili? Ne! — Organizujmo se učitelji vse Avstrije ter skladajmo za našo šolskopolitično propagando. Najprej moramo ustanoviti skupen list avstrijskega učiteljstva. Ta naj bode šolskopolitičen ter naj razpravlja razne zadeve z našega skupnega stališča. Ako bi dal vsak avstrijski učitelj v sklad za našo propagando samo 1 gld. na leto, pridemo kmalu do močnega zaloga in skupnega stanovskega dnevnega lista. Iznebiti bi se pa morali v ta namen kot udje zaveze avstrijskega učiteljstva vsake verske in narodne nestrpnosti. — Poleg te bi morali učitelji vsake dežele ustanoviti tudi deželno učiteljsko društvo, katerih vsako bi bilo na omenjenem stališču ter imelo svoje glasilo in zalog za stanovsko propagando. Učiteljska društva posameznih dežel naj bi razpravljala samo stanovske zadeve; za šolske reči so že tako krajne, okrajne in deželne konference. Razne šolske oblastnije so za to, da skrbijo za šole

in da učiteljstvo izvršuje svoje dolžnosti. Za naše osebne stanovske razmere ne bode nihče skrbel, če ne mi sami. — Klerikalci, naši nepopoljšljivi nasprotniki, imajo staro internacionalno organizacijo; s posameznimi društvi in majhnimi šolskimi listi se ne ubranimo njih jarmu, pač pa združeni in organizovani v povedanem smislu. Stan, ki hoče v sedanjih časih kaj veljati in doseči, mora biti organizovan in imeti politično moč. On mora imeti po raznih zborih svoje zastopnike. Avstrijski učitelji raznih kronovin ne pridemo po sedanjem poti nikoli do potrebne politične veljave in do takih zastopnikov. Na delo tedaj, da ustanovimo zavezo avstrijskih učiteljev in posamezne deželne zaveze v povedanem smislu. Naše vodilo pa naj bode: „Vsak zavedni avstrijski učitelj mi je brat, vsaka zavedna avstrijska učiteljica sestra. V združenji je moč.“ Delujmo z geslom: „Vse v blagor Avstrije in našega stanú!“*)

Tržiški,
nadučitelj.

O uredbi učiteljskih plač na Kranjskem.

II.

3. Učiteljice.

Državni ljudsko-šolski zakon se peča v §§ 14, 15 in 16 z uporabo učiteljic na ljudskih šolah. V tedanji dobi je bila učiteljica še silno redka prikazen v šolah. — Kaj čuda, da si je mislil postavodajalec učiteljice praviloma le na dekljskih šolah ali razredih. To je že iz tega razvidno, ker ni izključena možnost, da bi bila dekljska šola izročena zgolj moškim učiteljem (§ 15. drž. lj. š. zak.). Uporabo učiteljic na deških ali po spolu mešanih šolah je prepustil zakon deželam. Pri nas določuje § 15. dež. postave z dné 29. malega travna 1873. l.: Za poučevanje dečkov, bodisi da so v posebnih razredih ali združeni z dekleti, smejo se ženske jemati le za prva štiri leta. Postavno se smejo učiteljice vporabljevati: v vseh razredih dekljskih šol, v 1. razredu vseh večrazrednic, v 2. razredu tri-štiri- in petrazrednih in v 3. razredu štiri- in petrazrednih deških in po spolu mešanih šol. Izključene so pa iz jednorazrednih šol, dalje od poučevanja v 2. razredu dvorazrednih, 3. razreda tri- in štirirazrednih, 4. in 5. razreda petrazrednih deških in po spolu mešanih šol.

*) Udje nemške avstrijske učiteljske zveze že zbira darove za političen učiteljski list. Nabrali so že okoli 1000 gld. List bode zastopal le učiteljske interese, zato bi bilo prav, če bi se tudi slovanski učitelji pridružili temu podjetju. Prosimo slavni direktorij naše „Zaveze“, da stopi v ta namen čim preje v dotiko z vodstvom nemške avstrijske učiteljske zveze, katera naj tudi slovanske učiteljske zveze pozivlje, da se pridružijo nabiranju darov za političen list vseh avstrijskih učiteljev. „Viribus unitis!“ — bodi naše geslo!

Uredn.

in da učiteljstvo izvršuje svoje dolžnosti. Za naše osebne stanovske razmere ne bode nihče skrbel, če ne mi sami. — Klerikalci, naši nepopoljšljivi nasprotniki, imajo staro internacionalno organizacijo; s posameznimi društvi in majhnimi šolskimi listi se ne ubranimo njih jarmu, pač pa združeni in organizovani v povedanem smislu. Stan, ki hoče v sedanjih časih kaj veljati in doseči, mora biti organizovan in imeti politično moč. On mora imeti po raznih zborih svoje zastopnike. Avstrijski učitelji raznih kronovin ne pridemo po sedanjem poti nikoli do potrebne politične veljave in do takih zastopnikov. Na delo tedaj, da ustanovimo zavezo avstrijskih učiteljev in posamezne deželne zaveze v povedanem smislu. Naše vodilo pa naj bode: „Vsak zavedni avstrijski učitelj mi je brat, vsaka zavedna avstrijska učiteljica sestra. V združenji je moč.“ Delujmo z geslom: „Vse v blagor Avstrije in našega stanú!“*)

Tržiški,
nadučitelj.

O uredbi učiteljskih plač na Kranjskem.

II.

3. Učiteljice.

Državni ljudsko-šolski zakon se peča v §§ 14, 15 in 16 z uporabo učiteljic na ljudskih šolah. V tedanji dobi je bila učiteljica še silno redka prikazen v šolah. — Kaj čuda, da si je mislil postavodajalec učiteljice praviloma le na dekljskih šolah ali razredih. To je že iz tega razvidno, ker ni izključena možnost, da bi bila dekljska šola izročena zgolj moškim učiteljem (§ 15. drž. lj. š. zak.). Uporabo učiteljic na deških ali po spolu mešanih šolah je prepustil zakon deželam. Pri nas določuje § 15. dež. postave z dné 29. malega travna 1873. l.: Za poučevanje dečkov, bodisi da so v posebnih razredih ali združeni z dekleti, smejo se ženske jemati le za prva štiri leta. Postavno se smejo učiteljice vporabljevati: v vseh razredih dekljskih šol, v 1. razredu vseh večrazrednic, v 2. razredu tri-štiri- in petrazrednih in v 3. razredu štiri- in petrazrednih deških in po spolu mešanih šol. Izključene so pa iz jednorazrednih šol, dalje od poučevanja v 2. razredu dvorazrednih, 3. razreda tri- in štirirazrednih, 4. in 5. razreda petrazrednih deških in po spolu mešanih šol.

*) Udje nemške avstrijske učiteljske zveze že zbira darove za političen učiteljski list. Nabrali so že okoli 1000 gld. List bode zastopal le učiteljske interese, zato bi bilo prav, če bi se tudi slovanski učitelji pridružili temu podjetju. Prosimo slavni direktorij naše „Zaveze“, da stopi v ta namen čim preje v dotiko z vodstvom nemške avstrijske učiteljske zveze, katera naj tudi slovanske učiteljske zveze pozivlje, da se pridružijo nabiranju darov za političen list vseh avstrijskih učiteljev. „Viribus unitis!“ — bodi naše geslo!

Uredn.

Kakor razvidno, je tedaj postava učiteljicam odmerila velik delokrog in dosti jih je bilo, ki so z glavami zmajevali, češ: to ne bo koristno. Prišlo je drugače. Učiteljice iz poklica so se povsod priljubile. Kako tudi ne! Kako krasen vzor imajo odrasle deklice na svoji dobri, značajni učiteljici! S kakim zaupanjem in ljubeznijo zro mali začetniki na svojo „gospodično“, ki jim v šoli nadomestuje ljubo mamico. Kako visoko ceni tudi najpriprostejša ženica neizmerno važnost pouka v ženskih ročnih delih, ki bi imela biti deklicam prav tako glaven predmet, kakor n. pr. čitanje, pisanje ali računstvo. Tudi nam učiteljem so se s svojim kolegijalnim vedenjem omilile. Učiteljice so se na naših šolah udomačile ter si pridobile na njih domovinsko pravico.

Zanimivo je tudi zvedeti, kako razne dežele svoje učiteljice plačujejo. Z učitelji jednake plače imajo učiteljice razun pri nas v sledečih deželah: Avstrija nad Anišo, Bukovina, Galicija, Moravska, Šlezija, Štajerska. Temeljno plačo, kakor učitelji, toda z manjšimi petletnicami: Češko; 100 gld. manj kakor učitelj istega plačilnega razreda in manje kvinkvenije: Tirolsko. Poseben status: Avstrija pod Anišo z Dunajem. 80%: Dalmacija, Goriška, Istrija, Koroška, Solnograško, 60%: Predarelsko.

Kako je pri nas z enakimi plačami, ve vsakdo. Že v 3. plačilni razred pride malo učiteljic. Drugje je pa še slabše, ker imajo druge dežele še kategorijo podučiteljev in podučiteljic, katerim je plača, kakor bomo pozneje dokazali, zelo nizko odmerjena ter poleg tega še čestokrat kvinkvenij nimajo. Največ učiteljic pa obsedi na takih podučiteljskih mestih. In to je tudi naravno. Na jednorazrednice ne morejo, deklških šol je pa primeroma jako malo. Drugo mesto na dvorazrednicah in jedno mesto na trirazrednicah je podučiteljsko, isto tako celo dve taki mesti na 4 razrednicah. Naša dežela plačuje tedaj učiteljice primeroma prav dobro.

Pri uredbi plač se bode morala na vsak način vsprejeti postavna določba, kako učiteljice plačevati, zato hočemo poskusiti tudi to vprašanje povoljno rešiti. Ni pa naš namen, priti do kontroverz, kakor so po drugih deželah nastale med kolegi in kolegijami ob enakih prilikah. Vprašanje je lahko rešiti na postavni podlagi. Za merilo nam mora tudi tukaj služiti § 55. državnega ljudsko-šolskega zakona. Ta pa govori, kakor že povedano, le o učiteljih. Govori pa tudi o dveh vrstah učiteljskih služb: o takih, ki imajo zadostno dohodkov, da živi cela rodbina in o takih, ki živijo stanu in kraju primerno samca. Ker pa ni misliti, vsaj dosedaj ne, da bi morala učiteljica svojo družino živiti, bilo bi gotovo nesmiselno, ako bi se zahtevalo, naj se da učiteljicam isto plačo, kakoršno zahteva postava za učitelja z družino. Učiteljice bi se morale tedaj uvr-

stiti v 2. plačilni razred. To je logiško izvajanje iz postave. Nihče pa ne bo nasprotoval, ako hoče dežela učiteljicam jednako plačo dati kakor učiteljem, da bomo le mi res toliko imeli, kakor smemo po postavi zahtevati. —ie.

(Dalje prih.)

Prostoročno risanje na petrazrednih ljudskih šolah.

(Poročal pri konferenciji ljubljanskih šol M. Josin.)

(Dalje in konec.)

II. Stopnja (3. in 4. razreda).

Učilo: Popir, svinčnik, gumi.

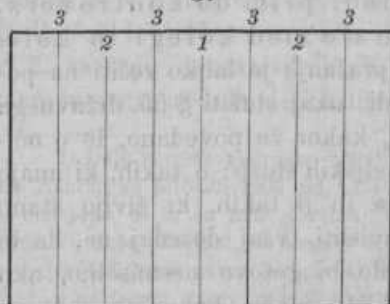
Zvezki po 4 kr. imajo 8 listov, torej za 1 kr. 4 strani, kar je ceno. Po stigmah se lahko porišejo v 1 uri do 3 strani, tu pa rabijo zlasti v višjih razredih za 1 stran časih 2 uri. Torej že to priporoča prostoročno risanje, zakaj naši učenci so večinoma ubožni. Da se ne razmažejo dokončane risbe, priložimo še 1 kr. za svileni popir, kar zadostuje za 1 zvezek. Ko je zvezek porisan, se preloži lahko ta popir v novi zvezek, s tem obvarujemo učenca večjih stroškov. Pod zvezkom naj ima večjo podlago.

Dobri so rjavi, nebarvani svinčniki, pa dozdevajo se mi premehki, za to priporočam rdeče svinčnike po 2 kr.*) Svinčniki naj ostajajo v šoli, zato je na vsakem lastnikovo ime. V prvih urah kažemo in vadimo pravilnega urezovanja. Vedno pa mora biti svinčnik dovolj dolg, zakaj on je risarju jedina pomoč in mera, katere se sme posluževati. Gumi naj se kolikor moči malo rabi. Učence je treba vedno opominjati, naj kolikor moči rahlo rišejo pomočne črte. Napačne poteze naj se prej popravijo, potem šele izbrišejo.

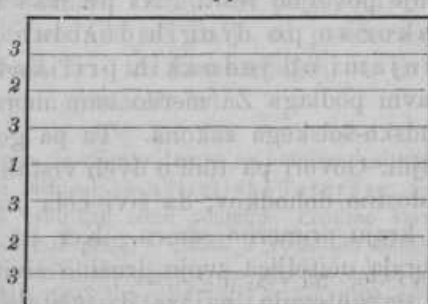
Prve ure samo preme črte v robu!

Sedaj se prične prava vaja za oko. Rob se poloviči, dokler je mogoče, in črte vlečejo (L. 6. in 7.)

6.

7.

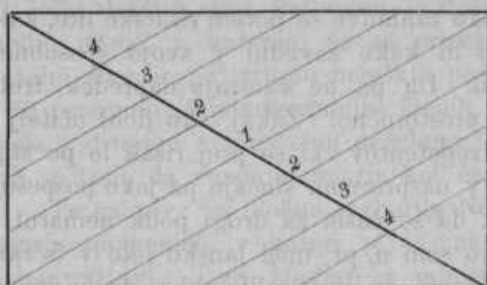

*) Izvrstni so svinčniki družbe sv. Cirila in Metoda, katere priporočamo kar najtopleje za šolsko rabo.

Uredn.

Pri poševnih črtah se potegneta dijagonali, jedna se potem razdeli na več enakih delov in k drugi vlečejo vsoporednice. (L. 8.) Ne

8.

smejo nas pa ostrašiti prvi izdelki! Nekateri učenci bodo res zelo nerodni in naj bodo mesece dolgo! Nerodnežev bo vedno manj in tem lepši končni uspeh. Nekateri se nam bodo zdeli popolnoma nesposobni za prostoročno risanje. Tako imam takih letos v IV.

razredu, kjer poučujem ta predmet, kakih 10, v svojem t. j. v V. razredu pa le 4. Sicer dobimo pa mazače tudi pri stigm. risanju, kakor vsakdo ve.

Ko se privadijo učenci poveljnega risanja črt, pričnemo s za to stopnjo odločenim risbami. V III. razredu ostanemo lahko pri kvadratu in v IV. razredu preidemo na druge like.

III. Stopnja (5. razreda).

Ista učila kakor pri II. stopnji. Ker je blok predrag, naj ostanejo prej omenjeni zvezki. Vstopili so učenci različnih razredov, torej je treba prve ure ponavljati in vaditi preme črte in ostane naj se pri ravnočrtnih likih vsaj 1. četrtletje. Pri tej stopnji se lahko rabi tudi tinta, kar pospešuje gotovosti v črtanju. Učenec je namreč prisiljen, da malo preneha in kolikor moči dolgo vleče. Zase pa mislim v prihodnje opustiti risanje s tinto, zakaj precej je truda, da se privadijo učenci pravičnega držanja peresa in črtanja, in ko se kažejo prvi uspehi, se nagiba šolsko leto h koncu. Zatorej mislim, da je bolje, da ostanejo pri svinčniku, katerega so že dobro vajeni.

Katere predloge pa naj rabimo? Najbolj znane so: Tretau,*) Fellner in Steigl, Grandauer, Eichler II. Theil. Izmed teh mi najbolj dopada Eichler. Letos sem se seznanil z „Andél: Das geom. Ornament“. Risbe so zelo lepe, vendar si jih mora učitelj šele prirediti za svojo rabo. Že urejeno učno tvarino in sicer po razredu od 1. do 5. nam podajajo predloge: Bayr in Wunderlich in od 1. do 8. razreda: Blachfelner, Böhm, Eichinger in Wachter. Ker ima pa vsakdo svoj okus, zdi se mi, da je najbolje, da se ne drži učitelj samo jednih predlog, ampak da si sam prireja snov zdaj iz te, sedaj iz one zbirke. Meni sta izmed imenovanih najbolj všeč: Eichler II. Theil in Andél.

Končno še omenjam:

*) Tretau ni odobren za rabo v ljudskih šolah.

Nasprotnikov ima prostoročno risanje vedno manj. Res se mu upira še marsikak dober učitelj in največkrat radi tega, ker še ni poskusil risati brez stigem. Prepričan sem pa, ako začne, gotovo več ne opusti tega, zakaj videl bo, kako zanimive so potem risarske ure, kako se kažejo polagoma lepi uspehi in kako zavedni v svojo sposobnost postajajo učenci pri tem pouku. Da pa ne zaostaja napredek, treba je, da se vsaj na isti šoli riše prostoročno. Zakaj, ako dobi učitelj v novem šolskem letu kakih 15 repetentov, ki so prej risali le po stigmah, ga to gotovo zelo ovira, v nasprotnem slučaju pa jako pospešuje pouk. Izkušnja me namreč uči, da so časih za drugi pouk nemarni in leni učenci izvrstni risarji. Tako sem n. pr. imel lansko leto v 5. razr. velikega lenuha za učenje, a risanje ga je veselilo tako, da je prostovoljno obiskoval vsako nedeljo risarski pouk na obrtni šoli.

Z ozirom na navedene vzroke in v prospeh risanja, katerega potreba za vsakdanje življenje, se kaže in pripoznava vedno bolj, predlagam:

Današnja konferencija naj sklene, da se v prihodnjem šolskem letu popolnoma opusti na slov. mestnih ljudskih šolah stigm. risanje in od 2. razr. dalje uvede prostoročno risanje brez stigem. (Sprejeto.)

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

L.

Ustavno življenje v Avstriji od leta 1867. do sedanjih dni.

2. Od ogerske pogodbe do Taafejevega ministerstva.
(1867—1879).

Potocki je hotel posameznim deželam privoliti večjo samostalnost ter se je pogajal s Čehi in Poljaki, a brezuspešno. Cesar razpusti državni zbor in deželne zbore. Češki deželni zbor zahteva velike pravice in Ogerski slično samostalnost in noče voliti poslancev v državni zbor. Ministerstvo pa je po „volilnem zakonu za silo“ razpisalo neposrednje volitve za Češko, vsled česa je prišlo 24 ustavovernih poslancev iz Češke v državni zbor, a češki poslanci vendar niso prišli. Početkom svečana 1871 je odstopilo Potockijevo ministerstvo.

Grof Karol Hohenwart je postal predsednik novemu ministerstvu in prevzel ministerstvo za notranje reči, Jireček nauk in bogočastje, Habietinek pravosodje, Holzgethan finance, Schöffle trgovino in poljedelstvo, in Scholl deželno brambo. To ministerstvo je bilo federalistično ter je hotelo posameznim deželam zlasti Galiciji in Češki privoliti večjo samostalnost in razširiti pravice deželnih zborov.

Nasprotnikov ima prostoročno risanje vedno manj. Res se mu upira še marsikak dober učitelj in največkrat radi tega, ker še ni poskusil risati brez stigem. Prepričan sem pa, ako začne, gotovo več ne opusti tega, zakaj videl bo, kako zanimive so potem risarske ure, kako se kažejo polagoma lepi uspehi in kako zavedni v svojo sposobnost postajajo učenci pri tem pouku. Da pa ne zaostaja napredek, treba je, da se vsaj na isti šoli riše prostoročno. Zakaj, ako dobi učitelj v novem šolskem letu kakih 15 repetentov, ki so prej risali le po stigmah, ga to gotovo zelo ovira, v nasprotnem slučaju pa jako pospešuje pouk. Izkušnja me namreč uči, da so časih za drugi pouk nemarni in leni učenci izvrstni risarji. Tako sem n. pr. imel lansko leto v 5. razr. velikega lenuha za učenje, a risanje ga je veselilo tako, da je prostovoljno obiskoval vsako nedeljo risarski pouk na obrtni šoli.

Z ozirom na navedene vzroke in v prospeh risanja, katerega potreba za vsakdanje življenje, se kaže in pripoznava vedno bolj, predlagam:

Današnja konferencija naj sklene, da se v prihodnjem šolskem letu popolnoma opusti na slov. mestnih ljudskih šolah stigm. risanje in od 2. razr. dalje uvede prostoročno risanje brez stigem. (Sprejeto.)

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

L.

Ustavno življenje v Avstriji od leta 1867. do sedanjih dni.

2. Od ogerske pogodbe do Taaffejevega ministerstva.
(1867—1879).

Potocki je hotel posameznim deželam privoliti večjo samostalnost ter se je pogajal s Čehi in Poljaki, a brezuspešno. Cesar razpusti državni zbor in deželne zbore. Češki deželni zbor zahteva velike pravice in Ogerski slično samostalnost in noče voliti poslancev v državni zbor. Ministerstvo pa je po „volilnem zakonu za silo“ razpisalo neposrednje volitve za Češko, vsled česa je prišlo 24 ustavovernih poslancev iz Češke v državni zbor, a češki poslanci vendar niso prišli. Početkom svečana 1871 je odstopilo Potockijevo ministerstvo.

Grof Karol Hohenwart je postal predsednik novemu ministerstvu in prevzel ministerstvo za notranje reči, Jireček nauk in bogočastje, Habietinek pravosodje, Holzgethan finance, Schöffle trgovino in poljedelstvo, in Scholl deželno brambo. To ministerstvo je bilo federalistično ter je hotelo posameznim deželam zlasti Galiciji in Češki privoliti večjo samostalnost in razširiti pravice deželnih zborov.

Hohenwart je razpustil nekaj pozneje državni zbor in one deželne zbore, v katerih so imeli večino ustavoverci. V novem državnem zboru je bila ministerstvu dvetretjinska večina gotova. Velike važnosti je bil češki deželni zbor, kateremu je došlo dne 12. kimovca l. 1871. cesarsko pismo, v katerem so se priznale pravice češkega kraljestva. Deželni zbor je po izstopu nemških poslancev zahteval velike pravice v 18 osnovnih (fundamentalnih) členih. Češka bi bila država za se ter imela z drugimi avstrijskimi deželami le nekatere skupne reči. Zahtevali so tudi, da venčaja cesarja kot češkega kralja.

Te zahteve so močno razburile Nemce, in grof Beust je predložil cesarju spomenico, v kateri se je jako nepovoljno izrazil o politiki Hohenwartovi. Tudi Madjari z ministrom Andrassyjem so bili nasprotniki Hohenwartovemu ministerstvu. Vsled teh razmer je odstopilo ministerstvo koncem vinotoka 1871. Kmalu potem je tudi odstopil Beust in grof Andrassy je postal minister za zunanje reči.

Knez Adolf Auersperg je koncem listopada 1871 sestavil novo (ustavoverno) ministerstvo, v katerem so bili Lasser (za notranje reči), Glaser (za pravosodje), Stremayr (za nauk in bogočastje), Banhans (za trgovino), Chlumetzky (za poljedelstvo), Holzgethan (za finance), Horst (za deželno brambo) in Unger (minister brez portfelja). Cesar je sklical deželne zbore 18. grudna, državni zbor pa 27. grudna. Prestolni govor pravi, da bode treba neposrednjih volitev v onih deželah, v katerih deželni zbori nočejo voliti državnih poslancev.

Andrassy je sprijaznil našo državo z Nemčijo in Rusijo. Cesar Franc Jožef I. je potoval kimovca leta 1872. v Berlin, kjer je bil sestanek z nemškim in ruskim cesarjem. Sklenila se je prijateljska zaveza med tremi vladarji.

Državni zbor se je zopet sešel 12. grudna 1872 in meseca svečana 1873 je predložil minister Lasser državnemu zboru „zakon o volilski preuredbi“, kateri je zadobil 2. mal. travna l. 1873. najvišjo potrditev. Vsled tega zakona so se uvedle namesto prejšnjih volitev iz sredine deželnih zborov neposrednje volitve v zbornico poslancev avstrijskega državnega zbora. Poslanska zbornica je dobila 353 poslancev, od katerih voli veleposestvo 85, mesta, trgi, trgovinske in obrtniške zbornice 137, in kmetske občine 131. Tako je po dvanajstletnem ustavnem prepiru zadobila poslanska zbornica samostalnost.

Tudi v neposredno voljenem državnem zboru ni bilo čeških poslancev. Minister Stremayr je predložil cerkveno-politične zakonske načrte, katere sta sprejeli obe zbornici, in cesar jih je potrdil vel. travna l. 1874, vendar pa odrekel potrditev zakonskemu načrtu o samostanih. Vel. travna 1875. je izstopil iz ministerstva dr. Banhans, Chlumecky je postal trgovinski minister, grof Mansfeld pa minister za poljedelstvo.

Leta 1874. je odstopil vojni minister Kuhn, katerega je zamenil češki namestnik Koller, in za njim l. 1876. baron Bylandt, namesto Holzgethana pa je postal državni finančni minister pl. Hofmann. Madjari so l. 1873. se nekoliko približali Hrvatom ter jim dovolili od skupnih dohodkov večjo svoto za hrvatske potrebe in jim dali za bana Mažuraniča.

Na Ogerskem je postal l. 1875. Tisza ministerski predsednik, kateri se je že l. 1876. začel pogajati z Avstrijo zaradi nove pogodbe. Po dolgotrajnem pogajanju se je l. 1878. ponovila pogodba z Ogersko zlasti o zadevah banke, finančnih- in obrtnih carin.

Vsled Andrassyjevega vpliva je berlinski shod l. 1878. naročil naši državi, da zasede in upravlja Bosno in Hercegovino, Turčija pa je dovolila Avstrijsko-ogerski državi upravo v sandžaku novipazarskem. Ustavoverna stranka se ni strinjala s to Andrassyjevo politiko ter nasprotovala l. 1879. v državnem zboru pri razpravi o berlinski pogodbi in vojnem proračunu. S tem postopanjem se je ustavoverna stranka zamerila višjim krogom in omajala stališče Auerspergovega ministerstva, iz katerega je izstopil Lasser. Ker pa je vlada le s pomočjo nasprotnih strank zmagala v tem vprašanju, podalo je ministerstvo svojo odstavko.

Sedaj sta hotela baron Pretis in za njim grof Taaffe sestaviti novo ministerstvo, kar se pa jima ni posrečilo. Stremayr je sestavil novo prehodno ministerstvo, v katerem je bil Taaffe minister notranje reči. Cesar je razpustil državni zbor, Taaffe pa se je pogajal s Čehi, kateri so zopet volili v deželni zbor in prišli v državni zbor in se udeležili razprav s pridržkom, da se ne odpovedó češkemu zgodovinskemu pravu. V novi poslanski zbornici so imeli večino Slovani in konservativni Nemci. Ministerstvo je odstopilo, in cesar je naročil grofu Taaffeju, da sestavi novo ministerstvo. Dné 12. maj. srpana l. 1879. je cesar poveril predsedstvo v novem ministerstvu grofu Taaffeju.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

18. Konec slovenske samostojnosti.

Obri se pa niso umaknili za vselej. Kmalu po Samovi smrti so jeli zopet nadlegovati in napadati Slovence. Po teh večnih bojih s temi divjaki bil je pa s časom tako oslavljen naš narod, da je moral tedanji njegov knez Borut l. 748 Bavarce na pomoč poklicati. Ti so res prišli, ter premagali s Slovenci vred Obre; a njih vojvoda

Leta 1874. je odstopil vojni minister Kuhn, katerega je zamenil češki namestnik Koller, in za njim l. 1876. baron Bylandt, namesto Holzgethana pa je postal državni finančni minister pl. Hofmann. Madjari so l. 1873. se nekoliko približali Hrvatom ter jim dovolili od skupnih dohodkov večjo svoto za hrvatske potrebe in jim dali za bana Mažuraniča.

Na Ogerskem je postal l. 1875. Tisza ministerski predsednik, kateri se je že l. 1876. začel pogajati z Avstrijo zaradi nove pogodbe. Po dolgotrajnem pogajanju se je l. 1878. ponovila pogodba z Ogersko zlasti o zadevah banke, finančnih- in obrtnih carin.

Vsled Andrassyjevega vpliva je berlinski shod l. 1878. naročil naši državi, da zasede in upravlja Bosno in Hercegovino, Turčija pa je dovolila Avstrijsko-ogerski državi upravo v sandžaku novipazarskem. Ustavoverna stranka se ni strinjala s to Andrassyjevo politiko ter nasprotovala l. 1879. v državnem zboru pri razpravi o berlinski pogodbi in vojnem proračunu. S tem postopanjem se je ustavoverna stranka zamerila višjim krogom in omajala stališče Auerspergovega ministerstva, iz katerega je izstopil Lasser. Ker pa je vlada le s pomočjo nasprotnih strank zmagala v tem vprašanju, podalo je ministerstvo svojo odstavko.

Sedaj sta hotela baron Pretis in za njim grof Taaffe sestaviti novo ministerstvo, kar se pa jima ni posrečilo. Stremayr je sestavil novo prehodno ministerstvo, v katerem je bil Taaffe minister notranje reči. Cesar je razpustil državni zbor, Taaffe pa se je pogajal s Čehi, kateri so zopet volili v deželni zbor in prišli v državni zbor in se udeležili razprav s pridržkom, da se ne odpovedó češkemu zgodovinskemu pravu. V novi poslanski zbornici so imeli večino Slovani in konservativni Nemci. Ministerstvo je odstopilo, in cesar je naročil grofu Taaffeju, da sestavi novo ministerstvo. Dné 12. maj. srpana l. 1879. je cesar poveril predsedstvo v novem ministerstvu grofu Taaffeju.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

18. Konec slovenske samostojnosti.

Obri se pa niso umaknili za vselej. Kmalu po Samovi smrti so jeli zopet nadlegovati in napadati Slovence. Po teh večnih bojih s temi divjaki bil je pa s časom tako oslavljen naš narod, da je moral tedanji njegov knez Borut l. 748 Bavarce na pomoč poklicati. Ti so res prišli, ter premagali s Slovenci vred Obre; a njih vojvoda

Tesel III. prisilil je ob enem Boruta, da ga je priznal kot vrhovnega poglavarja čez Karantanijo.

Z letom 748. tedaj je bilo konec slovenske samostojnosti. — In ko so si leta 788 Franki podvrgli Bavarce, so prišli tudi Slovenci pod jarem frankovski.

Tudi ti so s početka še pustili Slovincem lastne kneze, tudi slovenske uprave se niso dotikali. Bili so frankovski vladarji ravno tako le vrhovni poglavarji Karantanije, kakor poprej Bavarci.

A ko se jim l. 828 uprè slovenski knez Ljudevit, ki je pa bil premagan, storili so Franki to, po čemur so že dolgo hrepeneli. Razrušili so popolnem slovensko upravo, pregnali kneza, ter jeli neomejeno gospodariti po deželi slovenski.

Njih prvo delo je bilo to, da so razkosali staro Karantanijo. En kos je dobil ime Karintija; Gorenji Korotan je bil krščen po reki „Steyer“ v Steiermark; v savinjski dolini so jeli gospodariti Celjski grofi; gornjo stran sedanje Kranjske, t. j. Gorenjsko so imenovali „Creina marcha“. Glavno mesto njeno je bil Kranj. Dolenjska stran je dobila ime „Windische Mark“; južni in jugozapadni del Karantanije je pa prišel pod oblast goriških in furlanskih grofov.

Iz te dobe pa sledi priseljevanje Nemcev in Lahov na slovensko zemljo.

19. Nemška oblast.

Žilav narod so morali biti naši pradedje. Ni jih vničila niti rimska, niti longobardska, niti bavarska oblast, ako ravno je postopala z njimi surovo in kruto. Vse te oblasti niso v teku premnogih stoletij prizadele toliko ran našemu narodu, kakor frankovska in pozneje nemška sila v jako kratkem času. Šele omenjeni ti sili vgonobili ste na tisoče naših pradedov; še le Franki in Nemci stisnili so narod slovenski med one tesne meje, v kojih se nahaja dan danes. In treba je še dan danes narodu velike pozornosti, velicega napora, da se mu še bolj ne zožé njega meje. Med sosednimi narodi nima naš narod prijatelja, nikjer ni za-nj sočutja, nikjer pravice. Poznajo ga le tam, opirajo se na-nj le tam, kjer velja izkoriščati njegove sile v prid tujim žepom. Dežele, koje so bile pred prihodom Frankov čisto slovenske, ponašajo se sedaj s tem, da so trdnjave nemštva. Slovenec je sedaj tam tujec, kjer je bil nekoč gospodar. Da, v grmanizovanji so bili in so še sedaj Nemci nedosegljivi mojstri.

Početek grmanizaciji so bile marke, v koje je krojil Karol Veliki in njegovi nasledniki podjarmljene dežele. Namestniki cesarjevi v teh markah so bili tako imenovani mejni grofi, v začetku Franki,

pozneje Nemci. Njih prvi ali prav za prav prvotni nalog je bil ta, da so bajé čuvali meje frankovske države. A kmalu pripal jim je še drug, jako pomenljiv in usodepolen nalog, da potiskajo nemško mejo kolikor mogoče v slovanski svet. S tem je pa bila podpisana narodna smrt premnogim slovanskim narodom, in osobito narodu slovenskemu.

Ta nalog so izvrševali ti mejni grofi tako iskreno, kakor bi veljalo iztrebljati Bog zna kako opasen in škodljiv narod. Meč in prognanstvo sta bila tu na dnevnem redu. Nemška domovina se mora širiti! — to geslo je veljalo takrat takó, kakor velja še dan danes. Pri vsem tem so pa bili Franki goreči kristjani, in Karol Veliki prišel je celó med svetnike.

Še s tem se ne mogó opravičiti te grozovitosti, da so bili morda Franki in Nemci v onih dobah bolj izobraženi, nego tedanji Slovenci. Morda je bilo celo ravno nasprotno. Na nižji stopinji kulture pa gotovo niso bili takrat Slovenci, kakor Nemci. Saj vemo, da se je celó Karol Veliki na svoje stare dni še le učil čitati in pisati, in da nemški vitezi, ki so bili vendar cvet nemškega naroda, tega še v poznejših dobah niso znali. Niti olika, niti omika nemška ni upognila Slovencev, ampak le močnejša nemška pest strla in vničila je po dolzih bojih z raznimi vragi oslavljeni narod slovenski.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

Iz krškega okraja. (Pomladansko zborovanje „Pedagogiškega društva“ v Škocijanu na Dolenjskem.) Dično „Pedagogiško društvo“ je imelo po sklepu zadnjega zborovanja v Boštanji ob Savi svoje letošnje pomladansko zborovanje v Škocijanu pri Dobravi, v prav prijazni rojstveni vasi misijonarja Ignacija Knobleharja. Odbor je bil — poleg običajnih točk — postavil na dnevni red dve prav zanimivi točki, namreč: a) „Kako učitelj lahko pospešuje navadno blagostanje“ in b) „Meritev teles v ljudski šoli“. To in lepa okolica Škocijanska kakor tudi krasni pomladni dan privabila je dné 6. m. m. 26 gospic učiteljic in gospodov učiteljev k imenovanemu zborovanju, katerega je tudi počastil domači g. kaplan s svojo navzočnostjo. — Točno ob 11. uri otvori g. predsednik Jože Bezljaj zborovanje, izrazujoč svoje veselje nad tem, da je prišlo toliko udov v Škocijan, pozdravlja prav prisrčno vse prisotne — sosebno pa gospe in gospice učiteljice, ki so se udeležile v tako lepem številu današnjega shoda, kličeč vsem: „Dobro došli“!

Na to se je prečitalo odborovo poročilo od zadnjega zborovanja do danes, kar se je odobrilo brez ugovora.

Zdaj nastopi naš vrli g. predsednik ter nam kaže z nekaterimi šolarji domače šole prav praktično in umljivo, kako naj se obravnava z otroci višje skupine „meritev teles v ljudski šoli“. Če ravno mu je bil za to obširno nalogo čas prav tesno odmerjen, skazal se je vendar učitelja — veččaka temu težavnemu in otrokom ne lahko umljivemu predmetu. Obravnaval je vse tako priprosto in razumljivo, da so mu otroci na vsa vprašanja odgovarjali pravilno in točno. Zeleti bi le bilo, da se g. Bezljaj kot strokovnjak povabi

stiti v 2. plačilni razred. To je logiško izvajanje iz postave. Nihče pa ne bo nasprotoval, ako hoče dežela učiteljicam jednako plačo dati kakor učiteljem, da bomo le mi res toliko imeli, kakor smemo po postavi zahtevati. —ie.

(Dalje prih.)

Prostoročno risanje na petrazrednih ljudskih šolah.

(Poročal pri konferenciji ljubljanskih šol M. Josin.)

(Dalje in konec.)

II. Stopnja (3. in 4. razreda).

Učilo: Popir, svinčnik, gumi.

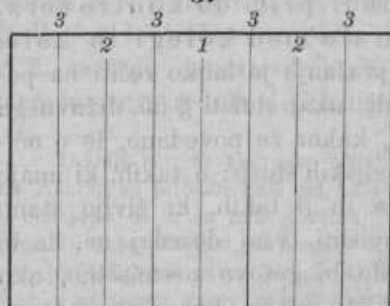
Zvezki po 4 kr. imajo 8 listov, torej za 1 kr. 4 strani, kar je ceno. Po stigmah se lahko porišejo v 1 uri do 3 strani, tu pa rabijo zlasti v višjih razredih za 1 stran časih 2 uri. Torej že to priporoča prostoročno risanje, zakaj naši učenci so večinoma ubožni. Da se ne razmažejo dokončane risbe, priložimo še 1 kr. za svileni popir, kar zadostuje za 1 zvezek. Ko je zvezek porisan, se preloži lahko ta popir v novi zvezek, s tem obvarujemo učenca večjih stroškov. Pod zvezkom naj ima večjo podlago.

Dobri so rjavi, nebarvani svinčniki, pa dozdevajo se mi premehki, za to priporočam rdeče svinčnike po 2 kr.*) Svinčniki naj ostajajo v šoli, zato je na vsakem lastnikovo ime. V prvih urah kažemo in vadimo pravilnega urezovanja. Vedno pa mora biti svinčnik dovolj dolg, zakaj on je risarju jedina pomoč in mera, katere se sme posluževati. Gumi naj se kolikor moči malo rabi. Učence je treba vedno opominjati, naj kolikor moči rahlo rišejo pomočne črte. Napačne poteze naj se prej popravijo, potem šele izbrišejo.

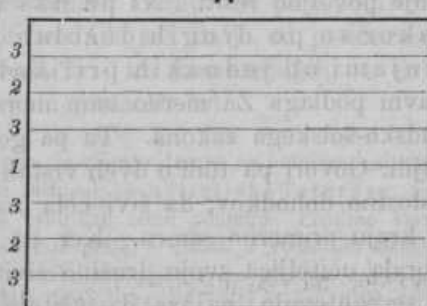
Prve ure samo preme črte v robu!

Sedaj se prične prava vaja za oko. Rob se poloviči, dokler je mogoče, in črte vlečejo (L. 6. in 7.)

6.

7.

*) Izvrstni so svinčniki družbe sv. Cirila in Metoda, katere priporočamo kar najtopleje za šolsko rabo.

Uredn.